

Täysistunto

Torstai 26.11.2020 klo 16.00—20.40

4. Hallituksen vuosikertomus 2019

Valtiontalouden tarkastusviraston erilliskertomus eduskunnalle valtion vuoden 2019 tilinpäätöksen ja hallituksen vuosikertomuksen tarkastuksesta

Kertomus K 1/2020 vp

Kertomus K 17/2020 vp

Valiokunnan mietintö TrVM 6/2020 vp

Ainoa käsittely

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 4. asia. Käsittelyn pohjana on tarkastusvaliokunnan mietintö TrVM 6/2020 vp.

Keskustelu

17.31 **Pauli Kiuru kok:** Arvoisa herra puhemies! Tarkastusvaliokunta käsitteli lähes koko syksyn tätä hallituksen vuosikertomusta, ja päädyimme yksimieliseen mietintöön. Valitettavasti nyt, kun tässä istuntoaikataulussa tuli tällainen muutos, valiokunnan puheenjohtaja ei ole täällä esittelemässä — mutta varmaan rientää paikalle pikapuolin.

Nostan muutaman asian täältä. Ensinnäkin tarkastusvaliokunta keskusteli huoltovarmuustoiminnasta, ja tässä mietinnössä kerromme, että jatkossa aiomme ottaa valvontamme kohteeksi huoltovarmuustoiminnan. Ja miksi näin? Sen takia, että tämä korona-aika on osoittanut meille turvallisuuden liittyvien asioiden merkityksen ja siinä yhteydessä myös Huoltovarmuuskeskuksen ja huoltovarmuustoiminnan tärkeyden ja sen, että se kokemus ja oppi, mitä tämän vuoden aikana olemme saaneet, tulisi mahdollisimman hyvin käyttöön ja tarvittavilta osin sitten osaisimme tehdä korjausliikkeitä, koska siihenkin varmasti tarvetta on. Olemme tietoisia, että tätä työtä jo tehdään useammalla eri taholla, mutta tarkastusvaliokunta perehtyy näihin valmisteilla oleviin selvityksiin ja tekee sen pohjalta sitten päätöksensä oman valiokuntatyön suuntaamisesta ja painopistealueista ja aikatauluista. Eli huoltovarmuustoimintaa tulemme käsittelemään.

Toinen asia liittyy poliiseihin, turvallisuusasiaa sekin. Vaalien allahan oli puhetta siitä — kaikki puolueet taisivat olla yksimielisiä siitä — että poliisien määrää kasvatetaan, ja nyt ei aivan päästä siihen, mitä hallituspuolueetkin ovat luvanneet. Se näkyy talousrikollisuuden tutkinnassa, harmaan talouden torjunnassa. Ja mitä valiokunta tästä asiasta sanoo? Sanomme, että rahoituksen poliisihallinnolle tulee olla pitkäjänteistä ja aiempaa paremmin ennakoitavissa olevaa. Torjuntatyö vaatii suunnitelmallisuutta, ja tällainen vuosittainen lisärahoituspoukkoilu ei helpota tilannetta.

Myös Hätäkeskuslaitokseen otimme kantaa. Siellä on tehty hyviä uudistuksia, mutta ongelmana on henkilökunnan hyvinvointi, henkilökunnan määrä, työssäjaksaminen ja henki-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2020 vp

lökunnan kuuleminen. Toivomme, että henkilöstön riittävyyteen, jaksamiseen ja osaamiseen sekä [Puhemies koputtaa] tietojärjestelmiin kiinnitetään jatkossa huomiota.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Edustaja Mäkisalo-Ropponen. — Valiokunnan puheenjohtaja saapuikin paikalle. Mäkisalo-Ropponen ehdittiin jo kuuluttaa, mutta jos sopii, niin annetaan esittelypuheenvuoro. Pahoittelut, tässä tuli aikataulussa pieniä muutoksia. — Olkaa hyvä.

17.34 Outi Alanko-Kahiluoto vihr (esittelypuheenvuoro): Pahoittelen. Pyydän anteeksi, että vähän myöhästyin ja tulin hengästyneenä tuolta työhuoneeltani, kun yritin sieltä seurata istunnon kulkua, mutta vähän meni pieleen.

Eli käsittelyssä on tarkastusvaliokunnan mietintö hallituksen vuosikertomuksesta, ja tuon valiokunnan mietinnöstä esille seuraavia asioita.

Ensinnäkin valtionhallinnon riskienhallinta normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa:

Tarkastusvaliokunta on aiemmin käsitellyt valtionhallinnon riskienhallintaa helmikuussa 2019 mietinnössään. Tuolloin tarkastusvirasto oli selvittänyt, miten valtion virastot, laitokset ja ministeriöt olivat varautuneet turvaamaan oman toimintansa jatkuvuuden normaaliolojen häiriötilanteissa. Yksittäisten virastojen vastuu korostui, vaikka yhteiskunnan ja valtionhallinnon toimintatavat ja ongelmat ovat monimutkaistuneet ja monialaistuneet. Yksittäisen viraston keinot olivat riittämättömät, eikä valtiokokonaisuuden kattavaa riskienhallintaa ollut olemassa. Valiokunnan mietinnön perusteella eduskunta edellytti, että hallitus ryhtyy välittömästi toimiin valtion riskienhallinnan parantamiseksi ja määrittelee vuoden 2020 loppuun mennessä valtioneuvostotasoiseen, hallinnonalatasoiseen ja virastotasoiseen riskienhallintaan yhteensopivat ja toimivat menettelytavat sekä määrittää asiassa vastuuministeriöt ja muut vastuusuhteet.

Meneillään oleva pandemia on tarkastusvaliokunnan mukaan edelleen korostanut tarvetta kokonaisvaltaisen riskienhallinnan järjestämiseen valtionhallinnossa. On tärkeää, että kokonaisvaltaista riskienhallintaa johdetaan keskitetysti ja että riskienhallinta on osa tietoon perustuvaa johtamista ja päätöksentekoa. Valiokunta katsoo, että kokonaisvaltainen riskienhallinta antaa mahdollisuuden tunnistaa taloudellisesti merkittävimmät riskit ja mahdollistaa myös resurssien tehokkaamman käytön.

Valiokunta korostaa lisäksi ennakointityöllä saatavaa tietoa sekä sen hyödyntämistä riskejä tunnistettaessa. On hyvä, että ennakointityön ja riskienhallinnan välinen sidos on tunnistettu. Valiokunnan mukaan myös menetettyjä mahdollisuuksia pitäisi pystyä tunnistamaan ja tarkastelemaan niitä riskeinä. Riskienhallinta on monitahoinen kokonaisuus ja vaatii onnistuakseen hyviä ammattilaisia sekä monipuolista osaamista.

Valtiovarainministeriö on asettanut keväällä 2020 työryhmän, jonka tehtävänä on valmistella joulukuun aikana ehdotukset valtioneuvostotasaisen riskienhallinnan keskeisimmistä tavoitteista ja toimintatavoista.

Koronapandemia ja sen vaatimat nopeat torjuntatoimet ovat myös nostaneet esiin uudenlaisia riskejä koskien eri viranomaisten yhteistyötä, toimivaltuuksia ja vastuusuhteita. Apulaisoikeuskansleri on käsitellyt tuoreessa ratkaisussaan viranomaisten toimivalta- ja vastuusuhteita kevään poikkeusoloissa.

Tarkastusvaliokunnan aikomuksena on jatkossa ottaa valvontansa kohteeksi huoltovarmuustoiminta. Valtiontalouden tarkastusvirasto on myös käynnistämässä tarkastusta huol-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2020 vp

tovarmuustoiminnasta. Lisäksi tekeillä on selvityksiä huoltovarmuustoiminnasta ja Huoltovarmuuskeskuksen toiminnasta. Valiokunta perehtyy niihin ennen oman työnsä käynnistämistä.

Toisena kokonaisuutena on harmaan talouden torjunta:

Valiokunta pitää hyvänä, että Suomessa on ollut lähes 25 vuotta käytössä harmaan talouden torjuntaa koskeva toimenpideohjelma. Uusin harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategia ja toimenpideohjelma on hyväksytty kesäkuussa vuosille 20—23. Se sisältää yli 20 erilaista hanketta ja yli 50 toimenpidettä. Hallitusohjelmassa on harmaan talouden torjuntaan varattu 20 miljoonan euron lisärahoitus tälle vaalikaudelle.

Valiokunta käsittelee mietinnössään harmaan talouden torjunnan tutkimustoimintaa sekä viranomaisyhteistyön kehittämistä ja viranomaisten resursseja. Harmaan talouden torjuntakeinojen vaikuttavuutta on joiltakin osin arvioitu, mutta tällainen jälkiseuranta ei ole tähän mennessä vakiinnuttanut asemaansa osana harmaan talouden tutkimustoimintaa, eikä sille ole myöskään osoitettu resursseja.

Uutta on, että valtioneuvoston periaatepäätöksessä vaikutusarvioiden tekemiseen on varattu 200 000 euroa. Valiokunta pitää hyvänä, että torjuntatyössä on otettu käyttöön jo toimenpiteitä suunniteltaessa vaikutusarviot ja että torjunnan vaikuttavuuden arviointia ja mittaamistapoja on myös lähdetty aiempaa järjestelmällisemmin kehittämään. Valiokunta korostaa työn vaativan riittävää resursointia.

Valiokunta pitää tärkeänä myös, että systemaattista tutkimustoimintaa ollaan nyt käynnistämässä aggressiivisen verosuunnittelun osalta. Näin tulevaisuudessa päätöksenteon pohjana on käytettävissä aiempaa parempaa ja laadukkaampaa tutkimustietoa. Valiokunta korostaa, että tutkimustoiminnalle tulee varata riittävät resurssit ja pääsy Verohallinnon olemassa oleviin aineistoihin ja samalla taata puolueettoman tutkimuksen edellyttämä riippumattomuus suhteessa verovalvontaan ja verovelvollisiin. Uusi tutkimustieto myös tulee saattaa avoimesti sekä päätöksentekijöiden että kansalaisten tietoon. Siksi myös tutkimusten julkaisuun on varattava tarvittavat resurssit ja tekniset toteutusmahdollisuudet.

Viranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja yhteistyöstä: Eduskunta edellytti viime vuonna valiokunnan ehdotuksen mukaisesti, että hallitus raportoi hallituksen vuosikertomuksen yhteydessä, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt viranomaisten välisen tiedonvaihdon kehittämiseksi harmaan talouden torjunnassa. Tänä vuonna on jo tullut voimaan elintarvikelakia ja lakia henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa koskevia säännöksiä, mitkä mahdollistavat viranomaisten välistä tietojenvaihtoa aiempaa paremmin. Lisäksi on vireillä useita lainsäädäntöhankkeita, joihin liittyy elinkeinonharjoittajan tai tämän lähipiirin luotettavuuden arviointia.

Viranomaisten resurssit:

Valiokunta on pitänyt tärkeänä viranomaisten toimintaedellytysten turvaamista harmaan talouden torjunnassa ja seurannut säännöllisesti resurssitarpeita. Uuteen toimenpideohjelmaan sisältyy hanke, joka koskee keskeisten viranomaisten yhteistä resurssiseuranta-järjestelmää. Torjunnan vahvuus ja vaikuttavuus rakentuvat eri viranomaisten yhteistyöstä, minkä vuoksi keskeisten viranomaisten resursseja tulisi tarkastella vaikutusketjuina. Yhden viranomaisen resurssileikkaukset tai -lisäykset heijastuvat myös muiden viranomaisten toimintaan.

Torjuntatyö vaatii suunnitelmallisuutta sekä kykyä reagoida uusiin ilmiöihin ja hyödynnä uusinta tekniikkaa eri viranomaisten yhteistyönä. Harmaan talouden ja talousrikolli-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2020 vp

suuden torjunnan resurssit tulee jatkossakin turvata, ja rahoituksen tulee olla pitkäjänteistä ja aiempaa paremmin viranomaisten ennakoitavissa.

Valiokunta pitää erittäin kannatettavina hankkeita moniviranomaisyhteistyömallien jatkokokehtamisesta. On myös tärkeää saada pikaisesti käyttöön harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaan kohdennettujen henkilöstötyövuosien seurantajärjestelmä kaikkia keskeisiä viranomaistoimintoja koskien. Nyt käytettävissä olevien tietojen perusteella on vaikea arvioida harmaan talouden tuloksellisen torjunnan tarvitsemia kokonaisresursseja ja niiden kohdentumista eri viranomaisten kesken.

Ict-hankkeiden tuottavuushyödyistä:

Asiasta on voimassa eduskunnan kannanotto vuodelta 2014. Eduskunta edellytti tuolloin, että hallitus arvioi merkittävien ict-hankkeiden tuloksia, kustannuksia ja tuottavuushyötyjä osana hankesalkun seurantaa ja raportoi tuloksista eduskunnalle.

Tilannekuvaa valtionhallinnon merkittävistä tieto- ja viestintätekniikan hankkeista ylläpidetään nykyään Digi- ja väestöviraston hallinnoimassa yhteisessä hankesalkkupalvelussa. Vuoden 2019 lopussa hankesalkussa olevista yhteensä 160 hankkeesta oli 32 hankkeessa eli 20 prosentissa arvioitu hankkeen tavoitteena olevia euromääräisiä hyötyjä. Suurin hyöty kaavaillaan saavutettavan ympäristöministeriön hallinnonalalla ja pienin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnonalalla. Asiantuntijakuulemisten mukaan STM:n osalta hankkeiden hyötylaskelmiin eivät sisälly kuntien ja kuntayhtymien hankkeet, mikä selittää STM:n hallinnon pientä osuutta tavoiteltavista taloudellisista hyödyistä.

Tarkastusvaliokunta ei pidä hallituksen raportointia ict-hankkeiden tuloksista, kustannuksista ja tuottavuushyödyistä riittävänä.

Nyt näyttää 10 minuuttia tulleen täyteen, mutta voinko jatkaa vielä hetken?

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Arvoisa edustaja, niin hyvää puhetta, että mielelläni kuuntelen vielä muutaman lauseen.

No voi kiitos, ja korostettakoon, että tämä oli tarkastusvaliokunnan yhteisen mietinnön tekstiä.

On selvää, että ict-hankkeiden avulla saavutettavat hyödyt edellyttävät useimmiten myös itse toiminnassa tapahtuvia muutoksia, jolloin tuottavuutta tulee pystyä arvioimaan kokonaisuutena. Tämä aiheuttaa lisähaasteita arviointiin, mutta valiokunta pitää valitettavana, että kehittämistoimet asiassa ovat edenneet kovin hitaasti. Valiokunta korostaa tarvetta luotettaville ja yhdenmukaisille tiedoille ja katsoo, että valtiovarainministeriön tulee ryhtyä toimiin asian saattamiseksi kuntoon. Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että ohjeista huolimatta vain viidesosassa hankkeita on arvioitu hankkeella saavutettavia euromääräisiä hyötyjä ja vain joka kymmenennessä hankkeessa raportoidaan saavutettavista hyödyistä.

Lopuksi vielä perustoimeentulotuen siirrosta kunnilta Kansaneläkelaitokselle:

Tarkastusvaliokunta on käsitellyt perustoimeentulotuen siirtoa kunnilta Kelan hoidettavaksi jo kerran aiemmin, vuonna 2017. Tuolloin valiokunta kiinnitti vakavaa huomiota siihen, että perustoimeentulotuen Kelaan siirtämisen keskeinen peruste eli säästöjen aikaansaaminen osoittautui uusien laskelmien myötä virheelliseksi ja siirrosta todettiin päinvastoin koituvan jatkossa lisäkustannuksia. Tästä huolimatta siirtohanke toteutettiin. Valtiontalouden tarkastusviraston tänä vuonna julkaistun tarkastuskertomuksen mukaan viraston havainnot säästöjen saavuttamisesta henkilöstöresursseissa ja tietojärjestelmissä ovat yh-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2020 vp

teneväisiä valiokunnan aiempien havaintojen kanssa. Siirrolla tavoiteltiin säästöjä, mutta tavoite ei toteutunut, sillä perustoimeentulotuen toimeenpanon kustannukset ovat kolme kertaa ennalta arvioitua suuremmat.

Tarkastusvaliokunta kiinnittää vakavaa huomiota siihen, kuinka asiantuntijoiden valmisteluprosessin kuluessa esiin tuomia riskejä ei esitetty eikä arvioitu hallituksen esityksessä. Kuva perustoimeentulotuen Kela-siirron vaikutuksista jäi hallituksen esityksessä yksipuoliseksi. [Puhemies koputtaa] Lainvalmistelussa Kela-siirron vaikutuksia muihin viranomaisiin arvioitiin vain muutaman viranomaisen näkökulmasta. Lisäksi havainnot osoittavat, etteivät sähköiset järjestelmät ole tehostaneet kunnissa tehtävää toimeentulotukien ratkaisutyötä ja että päinvastoin heikossa asemassa olevien asiakkaiden asema on entisestään heikentynyt.

Tässä aikarajassa en ehtinyt käsitellä valiokunnan huomioita hätäkeskuspalveluiden uudistuksista, mutta ehkä siihen tulee tilaisuus seuraavissa puheenvuoroissa.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kyllä, ja itsekin pääsette vielä toki varaamaan puheenvuoroja.

17.48 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Tarkastustoiminnan tavoitteena on aina oppiminen. Asioiden jälkikäteen arvioinnilla voimme oppia ensinnäkin hyvistä ja toimivista käytännöistä, vahvistaa niitä ja viedä järkeviä toimintatapoja laajemmallekin. Virheistä voimme oppia asioita, joita ei kannata tehdä ja jotka vaativat korjausta. Näin toimii myös tarkastusvaliokunta. Kiitos puheenjohtaja Outi Alanko-Kahiluodolle mietinnön esittelystä. Tuon tässä omassa puheenvuorossani esille muutamia yhteiskunnallisia oppimistarpeita.

Ensinnäkin koronaepidemia toi selvästi esille sen, että meillä on paljon korjattavaa riskienhallinnassa. Riskienhallinta on pirstaloitunutta, ja siinä on suoranaisia puutteita. Kokonaisvaltaista riskienhallinnan järjestelmää ei ole, eikä vastuutahoja ole määritelty. Tämän johdosta emme olleet varautuneet koronapandemian kaltaiseen kriisiin. Nyt onneksi on käynnistynyt asiantilan korjaamiseksi uudistuksia, joiden toteutumista tarkastusvaliokunta aikoo seurata. Erityisen valvonnan kohteeksi olemme ottaneet huoltovarmuustoiminnan, jonka tarkoituksena on varautuminen ylläpitämään yhteiskunnalle elintärkeitä toimintoja häiriö- ja poikkeustilanteissa. Korona ei ole viimeinen epidemia, jonka me kohtaamme, ja jos opimme tästä, olemme paremmin valmistautuneita seuraavaan vastaavalaaiseen kriisiin.

Valiokunnassa keskusteltiin myös riskienhallinnan ja ennakoitavuuden suhteesta ja yhdyspinnoista. Koronapandemia ei siis ennakoitavuuden valossa ollut mikään yllätys. Kansainväliset tutkimuslaitokset olivat tämänkaltaisen pandemian riskeistä puhuneet jo useamman vuoden ajan. Suomessa myös tulevaisuusvaliokunta jo viime kaudella mietinnössään totesi, että meidän olisi syytä varautua paremmin mahdolliseen viruksen aiheuttamaan pandemiaan ja epidemiaan. Ennakointitietoa ei kuitenkaan otettu vakavasti, ja asialle ei tehty mitään. Toivottavasti olemme nyt läksymme oppineet. Ennakointitietoa on opittava hyödyntämään ja tiedon perusteella myös tarkistamaan riskienhallintasuunnitelmia.

Arvoisa puhemies! Valiokunnan mietinnössä on otettu kantaa myös toisenlaisten riskien hallintaan, eli olemme arvioineet hätäkeskusuudistuksen onnistumista ja toiminnan kehittämistarpeita. Hätäkeskuslaitoksella on keskeinen rooli sisäisen turvallisuuden ylläpitäjänä sekä kansalaisten perusturvallisuuden tuottajana. Suomessa siirryttiin valtion ylläpi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2020 vp

tämään hätäkeskustoimintaan jo vuonna 2001, jolloin erillään toimineet pelastustoimen kunnalliset hätäkeskukset ja poliisitoimen hälytyskeskukset yhdistettiin valtion ylläpitämiksi hätäkeskuksiksi. Vuosina 2001—2005 toimeenpannussa uudistuksessa eri puolille maata perustettiin 15 valtion ylläpitämää hätäkeskusta. Vuosina 2011—2014 toteutetussa uudistuksessa hätäkeskusten määrä vähennettiin kuuteen yhdistämällä ja lakkauttamalla hätäkeskuksia. Hätäkeskuspalveluiden taso on vuonna 2011 alkaneen uudistuksen seurauksena parantunut. Muun muassa palveluiden vastausajat ovat lyhentyneet, alueelliset erot palveluiden saatavuudessa ovat vähentyneet ja toimintavarmuus on parantunut. Myönteistä on, että palvelut ovat saatavissa ympäri vuorokauden yhdestä ja samasta hätänumerosta ja uudistusten myötä koko viranomaisketjun toimintatavat on valtakunnallisesti yhtenäistetty.

Hätäkeskustoimintaan liittyy tällä hetkellä myös merkittäviä huolia. Erityisenä huolena on osaavan päivystyshenkilöstön riittävyys. Henkilöstön määrä on tällä hetkellä jo niin pieni, että se aiheuttaa riskin hätäkeskuspalveluiden laadukkaalle tuottamiselle. Henkilöstö on vähentynyt, vaikka vastaanotettujen hätäilmoitusten määrä on kasvanut. Tarvittavien päivystäjien määrää ei ole kyetty arvoimaan oikein uudistuksissa, eivätkä toimet päivystäjien määrän lisäämiseksi ole olleet riittäviä. Tämä on johtanut siihen, että henkilöstön tyytyväisyys on huolestuttavan matalalla, sairauspoissaolot muuta valtionhallintoa korkeammalla tasolla ja alueittain on rekrytointiongelmia. Päivystäjien irtisanoutuminen on lisääntynyt niin, ettei koulutuksesta valmistuneiden määrä riitä kattamaan vuosittaista poistumaa. Valiokunta pitää tärkeänä, että henkilöstön riittävyyteen, jaksamiseen ja osaamiseen kiinnitetään jatkossa huomiota, jotta voidaan turvata hätäkeskuspalveluiden hyvä toimivuus.

Hätäkeskustoiminta perustuu moniammatillisuuteen, mutta tarkastusvaliokunnan kuulemisissa tuli myöskin esille, ettei tilannearviointia tehdessä riittävästi hyödynnetä esimerkiksi terveysalan ammattilaisia ja etälääketiedettä sekä siihen liittyen kuvien ja videoiden hyödyntämistä arviointitilanteissa. Erityisen tärkeää tämänkaltainen yhteistyö on ikäihmisten akuuttitilanteiden arviointia tehtäessä. Myös kotipalvelun liikkuvia yksiköitä tulisi perustaa enemmän. Näin päästäisiin inhimillisempiin ja usein myös yhteiskunnan resursien kannalta järkevämpiin ratkaisuihin.

Puhemies! Kolmantena oppimiskohtana käsitelimme vuonna 2017 toteutunutta perustoimeentulotuen siirtoa kunnilta Kansaneläkelaitokselle. Tämä aihe liittyy oleellisesti myös valiokunnan oman hankkeeseen, jonka aiheena on lakiesitysten vaikutusten arvioinnin kehittäminen. Tarkastusvaliokunta käsiteli asiaa jo vuonna 2017 ja totesi silloin, että Kelaan siirtymisen keskeinen peruste eli säästöjen aikaansaaminen osoittautui uusien laskelmien myötä virheelliseksi ja siirrosta todettiin päinvastoin koituvan jatkossa lisäkustannuksia. Kustannusten kasvu selittyy osittain toimeentulotuen asiakasmäärän kasvulla. Tämän ohella Kelan etukäteisarvio tarvittavan henkilöstön määrästä osoittautui liian pieneksi. Alun perin toimeentulotuen siirrosta arvioitiin saatavan säästöä erityisesti siksi, että Kelan tehokkaiden tietojärjestelmä rakenteiden oletettiin tehostavan hakemusten käsittelyä. Näin ei kuitenkaan käytännössä tapahtunut, vaan siirrosta on jopa seurannut manuaalista lisätyötä. Henkilöstöresussien tarve on ollut kaksinkertainen etukäteen arvioituun verrattuna.

Jo Kela-siirtoa valmistelleen asiantuntijatyöryhmän raportissa sekä hallituksen esityksestä annetuissa lausunnoissa tuotiin esille mallin toimeenpanoon ja tavoiteltuihin säästöihin liittyviä varauksia. Näitä esitettyjä riskejä ei kuitenkaan tuotu esille varsinaisessa hal-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2020 vp

lituksen esityksessä. Lainvalmistelussa Kela-siirron vaikutuksia muihin viranomaisiin arvioitiin vain muutaman viranomaisen näkökulmasta. Myöhemmin on osoittautunut, että uudistus on lisännyt muun muassa TE-palveluiden asiantuntijoiden sekä valitus- ja kanteleviranomaisten työmäärää. Arvioinnissa olisi tullut ottaa huomioon laajemminkin toimeentulotukilaista ja eri viranomaistahoille aiheutuvat vaikutukset, jolloin myös edellytykset arvioida uudistuksen vaikutuksia viranomaishallinnon työmääriin ja kustannuksiin olisivat olleet paremmat. Myös kuntien osalta tapahtui vakavia etukäteisarvioinnin puutteita, mutta näistä minä taidan puhua seuraavassa puheenvuorossa. — Kiitos.

17.55 Päivi Räsänen kd: Arvoisa herra puhemies! Tässä tarkastusvaliokunnan yksimielisessä mietinnössä hallituksen vuosikertomuksesta vuodelta 2019 sekä Valtiontalouden tarkastusviraston erilliskertomuksesta vuodelta 2019 käsitellään todellakin monta erittäin tärkeää asiaa. Tämä mietintö on omasta mielestäni erittäin hyvä. Olen myös tarkastusvaliokunnan jäsen, ja toivon, että moni kansanedustaja ennättäisi tähän myös hyvin paneutua. Tässä on nimittäin monta tärkeää kysymystä liittyen ajankohtaiseen huoltovarmuuskusteluun, harmaan talouden torjuntaan, samoin hätäkeskuspalveluiden uudistukseen ja perustoimeentulotuen siirtoon Kelaan, samoin kuin näihin ict-hankkeiden tuottavuushyötyihin.

Koronapandemia, joka tuli vasta vuoden 2019 jälkeen meille, nosti esiin sen, miten tärkeää on huolehtia huoltovarmuudesta erilaisten poikkeuksellisten aikojen varalta. Ja luottamus huoltovarmuuteemme on ollut varmasti aika syvää — me suomalaiset olemme suorastaan olleet ylpeitä tästä Huoltovarmuuskeskuksestamme ja siitä, miten olemme vaikkapa elintarvikkeiden huoltovarmuuteen varautuneet — mutta kyllä tämä luottamus sai valitettavasti kolauksen nyt tämän koronapandemian tultua, kun elimme pitkään erilaisten terveydenhuollon tarvikkeiden puutteessa. Sen vuoksi pidän kyllä erittäin tärkeänä sitä, että Valtiontalouden tarkastusvirasto on käynnistämässä tarkastusta huoltovarmuustoiminnasta ja myös tarkastusvaliokunta aikoo jatkossa ottaa valvontansa kohteeksi huoltovarmuustoiminnot.

Ihan toisena asiana haluan, arvoisa puhemies, kiinnittää huomion tähän harmaan talouden torjuntaan, joka on kaikkina vaalikausina ollut erittäin tärkeä asia mutta on edelleen. Ja tässä kiinnitän nyt huomiota siihen, että on tärkeää, että harmaan talouden torjunnassa ei tässä viranomaisten ketjussa synny mitään sellaista pullonkaulaa, joka ikään kuin estäisi hyvän asioiden loppuun saattamisen, eli tarvitaan sitä, että sekä Verohallinnolla, sisäministeriöllä, Poliisihallituksella, Tullilla että myös oikeuslaitoksella on riittävät resurssit ja viranomaisilla myös riittävät yhteistyövalmiudet harmaan talouden torjunnassa.

17.58 Pia Viitanen sd: Arvoisa puhemies! On oikeastaan aika hyvä, että edellinen edustaja päätti harmaaseen talouteen. Ajattelin itsekini nyt keskittää puheenvuoroni tästä laajasta kokonaisuudesta nimenomaan siihen, koska siellä on mielestäni tärkeitä kirjauksia.

Tarkastusvaliokuntahan on ollut vuosien varrella hyvin aktiivinen nimenomaan koskien harmaan talouden torjuntaa. Se on mielestäni hyvä valiokunnan meriitti pitkältä ajalta, ja kiitos puheenjohtajalle, että se on taas kerran ollut meidän esityslistallamme tällä tavalla.

Kaiken kaikkiaan tästä on täällä yksi tärkeä kirjaus, joka minusta on sellainen tulevaisuuskirjaus, joka kannattaa myös tämän eduskunnan pistää merkille, ja siinä puhumme riippumattomasta tutkimuksesta ja sen lisäämisestä nimenomaisesti aggressiiviseen verosuunnitteluun. Kaiken kaikkiaanhan on hyvin tärkeää se, että emme menettäisi niitä ar-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2020 vp

vokkaita verorahoja pois sen takia, että ihmiset tai yhteisöt pystyvät suunnittelemaan verotusta ja tekemään erilaisia toimenpiteitä minimoidakseen oman verotasonsa, ja sitä kautta yhteinen hyvä, vaikkapa se vanhustenhoiva tai lasten koulutie, ei saisi niin paljon resursseja kuin sille sinänsä, aivan oikeudenmukaisuutta ajatellen, voisi kuulua. Ja tässä on tarkoituksena nyt sen harmaan talouden torjuntaohjelman kautta, jonka valtioneuvosto on juuri hyväksynyt — siinä on monta hyvää toimenpidettä, yksi niistä on tämä — laajentaa tätä tutkimusta riippumattomaksi tutkimukseksi, jotta saamme päätöksenteon tueksi kyllin paljon tietoa tästä ilmiöstä, minkälaista lainsäädäntöä kenties tarvitaan, jotta voimme tätä asiaa edistää ja kehittää hyvään suuntaan.

Parhaillaan on meneillään selvitystyö, miten voitaisiin organisoida tämä riippumaton tutkimustoiminta tulevaisuudessa, ja Verohallinto parhaillaan miettii, olisiko siellä tehtävissä joku sisäinen järjestely, josta tämä tietynlainen tutkimusyksikkö tulisi. Sen suhteen ylipäätään, tämän mietinnän suhteen, annamme tässä valiokunnalta terveiset siihen, että mielestämme niissä malleissa tulisi varmentaa kaikin puolin tämän harmaan talouden tutkimuksen riippumattomuus esimerkiksi juuri suhteessa Verohallintoon itseensä tai verovalvojaan tai muuhun, että tämä olisi itsenäinen ja kyllin resursoitu, jotta sillä olisi mahdollisuudet toimia. Viittaamme tässä myös Norjaan, jossa on olemassa esimerkiksi verotutkimuskeskus. Siellä on ihan parikymmentä ihmistä töissä, ja he tuottavat tietoa tästä.

Uskoisin, että tämänkaltaisilla kehittämistoimilla tulemme, puhemies, saamaan jatkossa myös lisää voimavaroja ja harteita ehkä sitten nähdä, [Puhemies koputtaa] millaisia lainsäädäntöuudistuksia tarvitsemme.

18.01 Minna Reijonen ps: Arvoisa puhemies! Ongelmiin ja asioihin varautuminen on hyvin tärkeää. On merkittävää, että huoltovarmuus toimii. Varsinkin tämä korona on nyt meille näyttänyt, että on todella merkittävää huolehtia siitä. Ja mistä kaikesta pitää huolehtia, niin totta kai ruokahuolto on sellaista, terveydenhuollon tarvikkeet, viljat, sairaalatarvikkeet, lääkkeet ja kaikenlaiset terveydenhuollon muutkin tuotteet — ja öljy. Tietenkin huolta vähän kannan myös tästä energiapuolen omavaraisuudesta. Kun kävi nyt niin, että tätä turvetta yritetään ajaa alas, niin siitä kyllä koen huolta.

Kuulemani mukaan aiemmin tähän huoltovarmuuteen on suhtauduttu aika lailla vakavasti. Ne varastot ovat olleet paljon laajemmat ja suuremmat, ja ne tuotteet ovat olleet laajemmalle alueelle levitettyinä, mutta nykyisin ei olekaan ihan niin. Toivoisin, että huomioidaisiin vähän enemmän myös tämä, että niitä huoltovarmuustuotteita olisi leviteltynä laajemmalle alueelle Suomeen, koska kriisin uhatessa on ihan hyvä, että ne eivät ole pelkästään yhdessä ainoassa kohtaa.

18.02 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Haluan jatkaa vielä edellistä puheenvuoroani perustoimeentulotuen siirrosta Kelaan, sen vaikutuksista, ja nyt muutama sana tästä, mitä se tarkoitti kuntien kannalta.

Kuntien osalta Kela-siirrossa oli tavoitteena vapauttaa henkilöstöresursseja aikuissosiaalityössä aktivoivaan sosiaalityöhön ja sosiaalityön kehittämiseen. Tämäkään tavoite ei kuitenkaan edistynyt merkittävästi. Toimeentulotukipäätösten tekemiseen tarvittava etuus-käsittelijöiden määrä ja siten myös tähän liittyvät henkilöstömenot kunnissa ovat laske-neet, mutta kuitenkin samaan aikaan toimeentulotukityöhön osallistuvien sosiaalityönteki-jöiden, sosiaalihojaajien ja sosiaalityön johtajien määrä on lisääntynyt. Syy tähän kehityk-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2020 vp

seen on muun muassa se, että muiden sosiaalialan ammattilaisten työaika kuluu nyt perustoimeentulotukeen liittyvien asioiden hoitamiseen.

Erityistä huomiota tarkastusvaliokunta kiinnitti siihen, että taloudellisten vaikutusten arvioinnin puutteiden lisäksi asiakasvaikutusten arviointi tehtiin erittäin puutteellisesti. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevien asema ei parantunut vaan pikemminkin päinvastoin huononi. Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus ovat vaikeutuneet erityisesti sellaisilla asiakkailla, jotka eivät syystä tai toisesta pysty hakemaan toimeentulotukea sähköisesti. Yhteenvetona voidaan todeta, että uudistus on hyödyttänyt niitä, jotka hakevat vain perustoimeentulotukea ilman erityistarpeita. Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakeminen on monimutkaistunut, sillä ensin on haettava ja saatava päätös perustoimeentulotuesta, ennen kuin voi hakea täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea. Toivottavasti tästä prosessista opitaan se, että kansalaisten perusturvaan liittyvän lainsäädännön toimivuutta tulisi aina arvioida heikoimmassa asemassa olevan ihmisryhmän näkökulmasta.

Valiokunta pitää huolestuttavana myös asiantuntijakuulemisessa esiin tullutta tietoa sosiaalityön ja toimeentulotuen välisen yhteyden heikkenemisestä. Perinteisesti toimeentulotuen ja kunnissa tehtävän sosiaalityön välillä on ollut vahva kytkös, ja nyt tämä kytkös heikkeni huomattavasti.

Arvoisa puhemies! Neljäntenä oppimiskohteena — edellisessä puheenvuorossani käsitelin nämä kolme oppimiskohdetta — kirjasimme mietintöön harmaan talouden torjunnan, josta täällä on käytetty hyviä puheenvuoroja. Myönteistä on, että valtioneuvosto on hyväksynyt uuden harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategian ja toimenpideohjelman vuosille 2020—2023. Hallitusohjelmassa tähän on varattu 20 miljoonaa euroa lisärahaa tälle vaalikaudelle, ja tässä toimenpideohjelmassa on 20 erilaista hanketta ja yli 50 toimenpidettä, jotka toteutetaan eri viranomaisten yhteistyönä.

Valiokunta kiinnittää erityistä huomiota toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointiin ja resursointiin sekä harmaan talouden torjunnan tutkimustoimintaan. Tutkittavien tapausten monimutkaistuessa viranomaisilla on oltava riittävät resurssit sekä mahdollisuudet tehdä viranomaisten välistä yhteistyötä. Ilman Verohallinnon, poliisin ja Tullin saumatonta yhteistyötä ei harmaan talouden torjunta onnistu. Valiokunta on pitänyt tärkeänä jo vuosia viranomaisten toimintaedellytysten turvaamista harmaan talouden torjunnassa ja seurannut säännöllisesti resurssitarpeita. Viranomaiset kaipaavat lisärahoitusta muun muassa viranomaisyhteistyön tehostamiseen, tietojenvaihdon teknisten rajapintaratkaisujen kehittämiseen ja analyysitoimintaan. Yhden viranomaisen resurssileikkaukset tai -lisäykset heijastuvat muiden viranomaisten toimintaan. Nyt on tarkoitus luoda ketjuajatteluun perustuva resurssinseuranta keskeisten viranomaisten resursseista. Valiokunta pitää yhteistä resurssienseurantaa tärkeänä, ja sen avulla on mahdollista turvata viranomaistoiminnan toimivuus kokonaisuutena.

Harmaan talouden torjuntakeinojen vaikuttavuuden arviointi ei ole vakiinnuttanut asemaa osana harmaan talouden tutkimustoimintaa — tähän kiinnitimme valiokunnassa huomiota — eikä sille ole aikaisemmin osoitettu myöskään resursseja. Nyt valtioneuvoston periaatepäätöksessä vaikutusarvioiden tekemiseen on varattu 200 000 euroa ja kaikille hankkeille on nimetty vastuulliset ministeriöt ja viranomaiset, joiden velvollisuus on huolehtia kyseisen hankkeen vaikutusten arvioinnista ja löytää toimenpiteiden arviointiin soveltuvat menetelmät. Tämä asia ei ole välttämättä helppo, ja haasteita on erityisesti tilanteissa, joissa käsiteltävä tapaus ylittää viranomaisten ja hallintoalojen rajat. Haasteita tuovat myös erilaiset kirjaamistavat sekä tilastointia koskevat järjestelmät. Erityisen haasteel-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2020 vp

liseksi koetaan vaikuttavuuden mittaaminen ennalta ehkäisevässä toiminnassa, mutta toisaalta, kun nyt on nämä haasteet tunnistettu, on varmaan myöskin helpompi löytää ratkaisuja, koska näissä asioissa meidän on joka tapauksessa päästävä eteenpäin.

Ja sitten ihan viimeisenä oppimiskohteena valiokunta tarkasteli ict-hankkeiden tuottavuushyötyjen arviointia. Digi- ja väestöviraston hallinnoimassa yhteisessä hankesalkkupalvelussa vuoden 2019 lopussa oli 120 käynnissä olevaa ja 40 päättynyttä yli miljoonan euron hanketta. Näistä 32:ssa ict-hankkeessa on vastaavien viranomaisten toimesta arvioitu tavoitteena olevia euromääräisiä hyötyjä, jotka muodostavat yhteenlaskettuna noin 1,7 miljardin euron kumulatiivisen hyötypotentiaalin vuoteen 2024 mennessä. Valiokunta kiinnitti kuitenkin huomiota siihen, että kustannushyötyjen arviointi oli erittäin epäyhtenäistä ja osittain hyvin puutteellista. Ohjeista huolimatta vain viidesosassa hankkeita on arvioitu hankkeella saavutettavia euromääräisiä hyötyjä, ja vain joka kymmenennessä hankkeessa raportoidaan saavutetuista hyödyistä. Tämä on huolestuttavaa, sillä valtiovarainministeriön ohjeen mukaan valtion yhteiseen hankesalkkuun raportoivien tulisi tehdä yhteenveto hankkeen hyötyjen toteutumisesta 6—12 kuukauden kuluttua hankkeen päättymisestä. Tällä hetkellä hankesalkussa päätyneeksi merkityistä yli miljoonan euron hankkeista vain noin 10 prosentissa on noudatettu tätä ohjetta. Asiantuntijakuulemisten perusteella valtiovarainministeriöllä ei ole ollut vakiintunutta käytäntöä, jonka avulla olisi mahdollista todentaa kattavasti hankesalkussa olevien hankkeiden hyötyjen toteutuminen. Valiokunnan mielestä valtiovarainministeriön olisi luotava toimivat hyötyjen seurantakäytännöt vähintään niin sanottua tuottavuusrahoitusta saaneille kohteille. Valiokunta korostaa tarvetta luotettaville ja yhdenmukaisille tiedoille ja katsoo, että valtiovarainministeriön tulee ryhtyä toimiin asian kuntoon saattamiseksi. — Kiitos.

18.10 Outi Alanko-Kahiluoto vihr: Arvoisa puhemies! Tästä valiokunnan yhteisestä yksimielisestä mietinnöstä minulta jäi äsken kesken se, mitä olin aikonut puhua Kela-siirrosta, ja sitten myöskin hätäkeskus uudistuksesta muutama sananen, elikkä kapusin tänne vielä niitä lukemaan.

Eli lainvalmistelussa Kela-siirron vaikutuksia muihin viranomaisiin arvioitiin vain muutaman viranomaisen näkökulmasta. Tarkastusviraston mukaan uudistus on lisännyt muun muassa TE-palveluiden asiantuntijoiden sekä valitus- ja kanteluviranomaisten työmäärää ja lisännyt siten viranomaishallinnon kustannuksia. Tarkastusvaliokunnassa totesimmekin yksimielisesti, että viranomaisvaikutuksia arvioitiin lainvalmistelussa liian suppeasti. Arvioinnissa olisi tullut ottaa huomioon laajemmin toimeentulokilasta eri viranomaistahoille aiheutuvat vaikutukset, jolloin myös edellytykset arvioida uudistuksen vaikutuksia viranomaishallinnon työmääriin ja kustannuksiin olisivat olleet paremmat.

Tarkastusviraston tarkastushavainnot osoittavat, etteivät sähköiset järjestelmät ole tehostaneet kunnissa tehtävää toimeentulotukien ratkaisutyötä siinä määrin kuin etukäteen oletettiin. Samaan asiaan on valiokuntakin kiinnittänyt jo aiemmin huomiota. Alun perin toimeentulotuen siirrosta arvioitiin saatavan säästöä erityisesti siksi, että Kelan tehokkaiden tietojärjestelmärakenteiden oletettiin tehostavan hakemusten käsittelyä. Uudistus on hyödyttänyt sellaisia toimeentulotukiasiakkaita, jotka hakevat vain perustoimeentulotukea ilman erityistarpeita. Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakeminen on kuitenkin monimutkaistunut. Ensin on haettava ja saatava päätös perustoimeentulotuesta ennen kuin voi hakea täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea. Palvelujen saatavuus ja saavutet-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2020 vp

tavuus ovat pikemminkin vaikeutuneet sellaisille asiakkaille, jotka eivät syystä tai toisesta pysty hakemaan toimeentulotukea sähköisesti.

Tarkastusvaliokunta kiinnittääkin vakavaa huomiota siihen, että asiakasvaikutusten arviointi tehtiin erittäin puutteellisesti perustoimeentulotuen Kela-siirtoa valmisteltaessa. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevien asema ei parantunut, pikemminkin päinvastoin. Valiokunta korostaa, että kansalaisten perusturvaan liittyvän lainsäädännön toimivuutta tulisi aina arvioida heikoimmassa asemassa olevan ihmisryhmän näkökulmasta.

Valiokunta myös pitää huolestuttavana sosiaalityön ja toimeentulotuen välisen yhteyden heikkenemistä. Vallitseva tilanne on huolestuttava, sillä sen seurauksena hakemusten käsittelyajat pidentyvät ja ongelmiin puuttuminen pitkittyy. Tilanne myös heikentää osaltaan toimeentulotukilain tavoitteiden saavuttamista eli mahdollisuuksia muun muassa toimeentulotukiasiakkaiden itsenäisen selviytymisen edistämiseen ja pitkäaikaisten toimeentulotukiasiakkuuksien ehkäisemiseen.

Ja sitten vielä hätäkeskuspalveluiden uudistuksista. Hätäkeskuspalvelut ovat olleet viime vuosikymmeninä jatkuvien uudistusten ja rakenteellisten kehittämistoimien kohteena. Vuonna 2001 siirryttiin valtion ylläpitämään hätäkeskustoimintaan. Vuosina 2001—2005 toteutetussa uudistuksessa eri puolille maata perustettiin 15 hätäkeskusta. Vuosina 2011—2014 keskusten määrää vähennettiin kuuteen yhdistämällä ja lakkauttamalla hätäkeskuk-
sia.

Valiokunta on arvioinut uudistuksia kokonaisuutena myönteisesti. Palveluiden saatavuus on parantunut, ja ne tuotetaan uudistuksia edeltävään aikaan verrattuna tasapuolisemmin koko maassa. Palvelut ovat myös saatavissa ympäri vuorokauden yhdestä hätänumerosta 112. Valiokunta nostaa kuitenkin esille muutamia ongelmakohtia, jotka muodostavat riskin hätäkeskuspalveluiden laadukkaalle tuottamiselle.

Ensinnäkin hätäkeskuspalveluiden uudistukset ovat merkinneet henkilöstölle suuria jatkuvia muutoksia. Uudistukset ovat vieneet henkilöstön voimavaroja, henkilöstöä on vähennetty merkittävästi ja lukuisat työntekijät ovat joutuneet siirtymään uudelle paikkakunnalle. Valiokunta katsoo, ettei hätäkeskuspäivystäjien määrää ole kyetty arvioimaan oikein uudistuksia tehtäessä ja toimintaa kehitettäessä. Päivystäjien määrä on vähentynyt samaan aikaan, kun keskusten vastaanottamien hätäilmoitusten määrä on lisääntynyt. Päivystäjäkohtainen tehtävämäärä on kasvanut merkittävästi. Valiokunnan arvion mukaan päivystäjien määrä on tällä hetkellä niin pieni, että se aiheuttaa riskin hätäkeskuspalveluiden laadukkaalle tuottamiselle. Päivystäjien koulutuksesta valmistuneiden määrä ei ole viime vuosina riittänyt kattamaan edes vuosittaista poistumaa. Tärkeää olisi järjestää myös enemmän alueellisia resursseja. Esimerkiksi Varsinais-Suomesta ei ole juuri lähdetty opiskelemaan Kuopiossa sijaitsevaan Pelastusopistoon. Haasteellisin henkilötilanne on nimenomaan Turun ja myös Keravan toimipisteessä. Valiokunta pitää erittäin huolestuttavana päivystäjien työn pahenevaa kuormittavuutta, joka on johtanut korkeisiin ja kasvaviin sairauspoissaoloihin ja työtyytyväisyyden laskuun. Hätäkeskuspalvelujen laadun varmistamisessa ja muun muassa avun tarpeen tunnistamisessa ja tarkoituksenmukaisen avun välittämässä valiokunta korostaa päivystäjien korkeatasoisen ammatillisen koulutuksen ja jatkuvan täydennyskoulutuksen tärkeyttä. Osaamisen kehittämistarve liittyy esimerkiksi alan alati lisääntyviin vanhusten akuuttitilanteisiin ja niiden tunnistamiseen. Mahdollisimman nopea puheluun vastaaminen ja ambulanssin välittäminen ei ole aina tilanteen ratkaisun eikä valtion varojen käytön kannalta tarkoituksenmukaista.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2020 vp

Sitten vielä lopuksi se huomio, että tarkastusvaliokunnan mietinnössään esille nostamat aiheet pohjautuvat suurelta osin eduskunnan voimassa oleviin ja myös voimaan jääviin kannanottoihin, joten valiokunnan päätösehdotukseen ei nyt sisälly eduskunnan hyväksyttäväksi varsinaisia uusia kannanottoja. Valiokunnan kannanottoehdotus onkin, että ”eduskunta edellyttää, että hallitus ottaa asianmukaisesti huomioon sekä tähän mietintöön että sen liitteenä oleviin erikoisvaliokuntien lausuntoihin sisältyvät eduskunnan aiempia lausumia ja muitakin seikkoja koskevat kannanotot”.

Arvoisa puheenjohtaja! Ihan lopuksi haluan kiittää vielä meidän tarkastusvaliokuntaa erittäin hyvästä ja rakentavasta [Puhemies koputtaa] yhteistyöstä ja aktiivisista puheenvuoroistanne paitsi pitkin syksyä kokouksissamme niin myöskin tänä iltana. — Kiitos.

18.17 Pauli Kiuru kok: Arvoisa herra puhemies! Yksimielinen mietintömme alkaa valtionhallinnon riskienhallinnasta normaaliaikoina ja häiriötilanteissa. Toteamme ja nostamme esiin tässä mietinnössä tämän koronapandemian aikaiset tilanteet, torjuntatoimet ja sen, miten viranomaisten yhteistyö ja toimivaltuudet ja valtasuhteet toimivat. Tällaisena poikkeuksellisenä hetkenä tai vuotena, niin kuin tänä vuonna, näitä ongelmakohtia on tullut jonkin verran esiin. En esitä tätä syyttävään sävyyn, vaan esitän sen valiokunnan hengen mukaisesti siihen sävyyn, että kun ongelmia tulee esiin, ne on kirjoitettava auki ja siitä on sitten otettava oppia.

Yksi tällainen asia, mikä keväämmällä tuli ilmi, oli lentokenttiin liittyvät asiat ja toimivaltuuksien rajat. Otetaan vaikka Helsinki-Vantaan lentoasema. Siellä toimii Finavia valtioneuvoston kanslian alaisuudessa, poliisi ja Rajavartiolaitos sisäministeriön alla, Tulli valtiovarainministeriön alla, ja sitten kun otetaan ministereitä, niin kyseeseen tulevat ainakin omistajaohjausministeri, sisäministeri ja valtiovarainministeri ja tietysti pääministeri pääministerin roolissa. Täällä mietinnössämme lukee, suora sitaatti: ”Apulaisoikeuskanslerin mukaan hallituksen linjauksen mukaisten toimenpiteiden olisi pitänyt konkreettisesti näkyä lentoasemilla huomattavasti tapahtunutta nopeammin, ja tapahtumat maaliskuussa 2020 lentoasemilla osoittivat, että koronapandemian aiheuttamaan kriisiin ei ollut osattu varautua.” Ja tämä on nyt valiokunnalta yksi semmoinen merkittävä valvontahavainto, joka kannattaa kyllä ottaa nyt tarkempaan mietintään ja on varmasti otettukin. Jokainen kriisi on tilaisuus oppia uusia asioita, ja sitten kun seuraavan kerran tilanne on päällä, niin sitten [Puhemies koputtaa] niitä samoja virheitä ei enää toisteta.

Viimeisenä asiana sanon sen, että — se on tässä ehkä kertaalleen tainnut tullakin — valiokunnan mukaan myös menetettyjä mahdollisuuksia pitäisi pystyä tunnistamaan ja tarkastelemaan niitä riskeinä. Siis myös se, että ei tehdä mitään, on riski. Eli ”jos ei tehdä mitään, ei tehdä virheitä” on väärä lähestymistapa, [Puhemies koputtaa] ja se kannattaa myös pitää mielessä.

18.21 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Vielä yhden opittavan asian haluan tähän loppuun mainita ICT-hankkeiden tuottavuushyötyjen arvioinnista.

Kuten äsken puheenvuorossani sanoin, arviointia ei tehdä eikä sitä tehdä aina ohjeiden mukaan. Mutta toinen tärkeä viesti tarkastusvaliokunnalla on se, että ministeriöiden tulisi varmistaa, että virastojen tietojärjestelmäinvestointien päätöksentekoa varten tuottamissa valmisteluaineistoissa tuotaisiin selkeämmin esille, mihin esitetyt kustannusarviot perustuvat ja kuinka tarkkoina niitä voidaan pitää. Tällä hetkellä nimittäin hyötypotentialista esitetyt arviot perustuvat pelkästään hankkeista vastaavien viranomaisten itse antamiin tie-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2020 vp

toihin, joten tietojen luotettavuuteen ja realistisuuteen liittyy kyllä aika paljon epävarmuutta. Tämä ei ole hyvä käytäntö. No, nyt valtiovarainministeri on pyrkinyt ratkaisemaan ongelman antamalla valtion virastoille ja laitoksille uuden ohjeen — se on tapahtunut tänä vuonna. Ja tämän toteutumista on sitten syytä seurata, koska kysymys on kyllä ict-hankkeissa suurista rahoista.

Mutta, puhemies, minä todella toivon, että tätä valiokunnan hyvää ja yksimielistä mieltä hyödynnetään oppivassa hengessä eri tahoilla — aivan kuten edustaja Kiurukin äsken totesi, että virheistä täytyy oppia. Ja meidän pitää oppia myöskin hyödyntämään sitä ennakoitietoa paremmin kuin mitä tähän asti on hyödynnetty, ja sitten me pääsemme myöskin riskienhallinnassa parempiin toimintatapoihin kuin mitä tällä hetkellä on. — Kiitos.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomusten K 1/2020 vp ja K 17/2020 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.